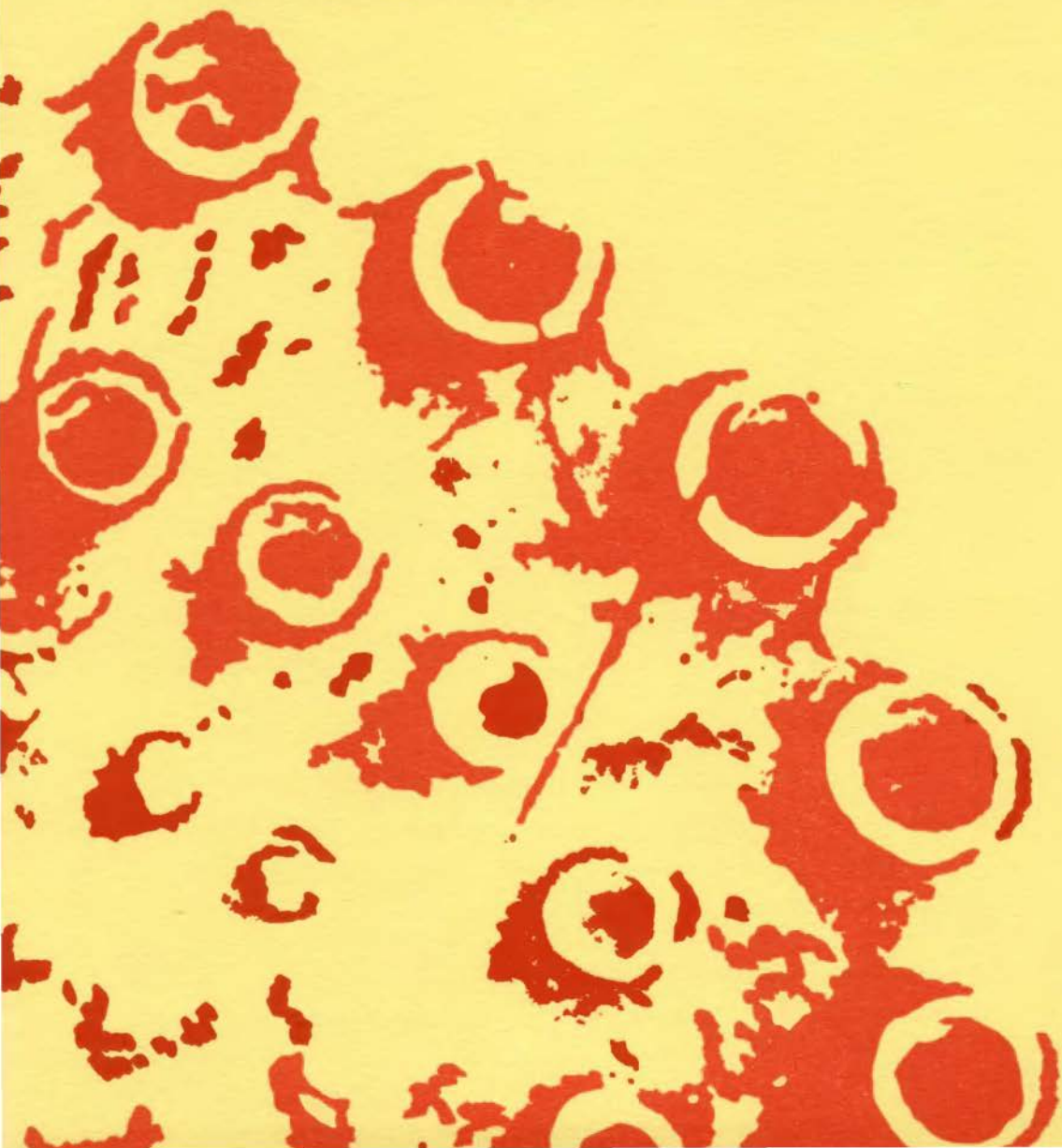

't inschrien

vierde jaargang nr 3, juli 1972 kwartaaluitgave

Een *Inschrien* is een vakje in de tuugkist waarin waardevolle zaken werden bewaard'.

Kopij inzenden aan:

Th. L. M. van Stapele, Javastraat 24, Hengelo, redactie-secretaris.

Redactie: J. J. H. Meijer, Olde Meulenweg 2, Hengelo, tel. 05400-1 28 51, eind-redacteur.

Adriaan Buter, Neede.

H. H. Hagens, Almelo.

J. Overbeeke, Haaksbergen.

Administratie:

Mej. G. A. Weussink, Kortenaerstraat 20-II, Enschede, tel. 05420-1 02 06

Bank: Algemene Bank Nederland N.V. te Enschede, Hoedemakersplein.

Giro: Nr. 1818110 t.n.v. Administratie 't *Inschrien*, Kortenaerstraat 20-II, Enschede.

Abonnementsprijs *f* 5,— per Jaar.

Losse nummers *f* 1,50.

Uitgave van de Oudheidkamer 'Twente' te Enschede.

Overname van de inhoud, in welke vorm ook, is niet toegestaan zonder schriftelijke toestemming van de redactie.

Het pachtboek van de Hof te Boekelo

In het Rijksarchief te Zwolle berust een boekje, getiteld: 'Pachtboek van de Boeren Erven onder 't Hoff Boekelo, van De HoogWelGeboren Freulen d' Freulen Baronesse Mahonij Freulen van Hengelo en Boekelo beginnende met Martiny 1787'.

Het boekje biedt een goed overzicht van het bestuur van de Hof te Boekelo, zoals dit tegen het einde van de achttiende eeuw gevoerd werd.

Het blijkt dat er jaarlijks één vaste bron van inkomsten was, n.l. de pachten. De totale pachtsom van de 25 bij de Hof te Boekelo behorende boerde-

rijen bedroeg ruim f 1492,-. Daarnaast beurde men nog een vastgestelde 'toepacht' in natura, bestaande uit 'verkens, ganse, hoenders, paaseijeren en capoenen'. Tenslotte had de freule Mahony nog inkomsten uit verkoop van hout. Jammer genoeg vermeldt het pachtboek niet de uitgaven, behalve die voor daghuren en paardhuren.

Bijzonder interessant is een reglement betreffende de diensten, tot welke de pachters verplicht waren. Dit reglement volgt hieronder in extenso:

Het Dienen der Meijeren van den Huise Boekelo so wel die geene die in de Boerschap Tweekelo als Boekelo liggen, ieder op sijne Toer, geschied op de volgende wijze

Eerstelijck	Moeten de Grootte Boeren Dienen met Waagen en Paarden verre Diensten dat is om te vaeren Zwolle of Deventer, om daar Vrugten nae toe te brengen of van daanen te haalen - waar voor een jeder Waagen word gegeeven een sesdehalf tot het betaalen der Tollén heen en weder.
Ten 2den	Diene de Grootte Boeren Dagdiensten dat is om Kalk te haalen, nae het Kattler of andere plaatsen en vrugten te brengen of haalen soo dikwijls als het noodig is, dog moeten s'avonds wederom kunnen te huljs sijn.
Ten 3de	Het Turf inhaalen geschied door de Grootte Boeren met Waagens jeder Waagen met 2 paarden bespannen en men neemt daartoe 3 of 4 waagens te glijk nae dat de Turf nae bij of verre van den Huise Boekelo geleegen is, Bij jeder waagen moet een kleinen Boer (Dat is een Boerenwonder of Kotter) weesen om de Turf af te laaden, en daar koomen dan bij 3 Daghuurders die neevens de Koetsier of Bouknegt des Huisés Boekelo, de Turf oplaaden en dan neemt men nog wel een bequaam en ervaaren daghuurder om de Turf wel te pakken en te vlijen in de Schoppe, het omkeeren en opsetten van de Turf geschied op Dienst.
Ten 4den	Het vaeren der Plaggen voor het Schaapskot geschied door de Grootte Boeren met 3 of meer waagens bij ijder waagen een Dienstmensch om de Plaggen op te laaden, en dan neemt men wel bij Twee Daghuurders om de plaggen af te laaden en den hoop te maaken.
Ten 5den	Het uitmesten der schaapskotten geschied door de Grootte Boeren met 3 Waagens te glijk en bij elke waagen een Dienstmensche om op te laaden, Wanneer de Mest op het land gebragt word, is daar een daghuurder op het Bouwland die Mest afhaald, Dog wanneer de schaapenmest aan een hoop gebragt word, sijn daarbij drie daghuurders die den hoop maaken.
6dens	Wanneer nu de bovengemelde hoop op de wijden gebragt word, geschied sulx door de Grootte boeren met karren jede rijse drie karren, bij jeder Karre een Dienstmensch die oplaaden. De karren sijn met een paard bespannen, daarbij sijn ook 2 daghuurders om af te haalen en te strooijen.

- 7den Het Pleggen vaaren in de Mestvaald geschiet door de Grootte Boeren met drie waagens jeder Rijse, jeder wagen is met 2 paarden bespannen daarbij sijn drie Dienstmenschen om die in het veld op te laaden, daarbij hoort dan ook een daghuurder die de plaggen ophaald en lijkt op de mestvaald.
- 8tens Het uitmesten der Koe en Kalve Stallen als ook het verkenschott, geschied door de kleine boeren die de mest op de vaalt smijten, Behalven wanneer de mest in den Hof gebragt word, alsdan vaaren sij die op de Karren die int volgende artikel staan benoemt te worden, men neemt hiertoe so veele Dienstmenschen als men van nooden heeft nae dat veel of weinig mest in de stallen is.
- 9tens Het uitmesten der Mestvaald geschied door de Grootte Boeren, wanneer sulx op het Land gebragt word met drie waagens en bij jeder waagen een Dienstmensche om op te laaden en dan is er een Daghuurder op het Land om de Mest af te haalen; Dog wanneer de Mest in de Hoove gebragt word, geschied het door 2 Karren die den Mest uit de Stal in den Hof brengen.
- 10dens Het Ploegen geschied door de Grootte Boeren, wanneer het land gestreeken word met 2 paarden en anders met vier in dit laatste geval spannen twee Boeren te saamen haare paarden voor de Ploeg, de Ploeg word gehouden door de Koetsier of Bouwknegt.
N.B. De Dienstmenschen hier booven gemeld die bij jeder Waagen of Karre moeten weesen sijn Kleine Boeren glijk sulx breeder gemeld is in het 3de Articul, ook verstaat het sig van selfs dat bij jeder waagen of karre (behalven de gemelde Dienstmenschen) moet weesen den Eijgenaar der gemelde Waagens of karren die te mennen.
- 11dens Wanneer men Expressens wil stureen, geschied sulx door de Kleine Boeren, die diensten bestaan in tweederhandse soort Imo verre Diensten dat is 3, 4, 5 uren verre so nogtans dat s'avonds wederom kunnen te hujs sijn en in naebij Diensten, dat is nae Enschede, Delden en Hengelo etc.
- 12dens Al het steeken der Wortelen geschied door de Kleine Boeren als ook het trekken der Knollen men besteld hiertoe so veel te glijk als men nodig heeft.
- 13dens Het Hoyen geschied door de Kleine Boeren, die soo lange moeten Hoyen tot dat al het Hooy op den Balken is, daar sij het ook op moeten vatten, dog Nijhujs, de Reker en de Grefte Hooyen maar twee daagen en doen anders geen diensten.
Het Grasmajen geschied in de Grootte Maete door Elf Daghuurders bij de Koetsier en in de Brouwhuis Wijde en Haagemaat 5 Daghuurders behalve de Koetsier deselve verdienen 1 gulden daags jeder.
Het Koren Majen geschied door de Havesaats boeren namentlijk Wessel, de Weewer, Wicherts Beerend en de Kaijser, neevens de Koetsier hierbij komen 3 binders a 4 stuijver daags en de kost en de Majers hebben 6 stuijvers en de kost, De 5 bovengemelde Meijers dorssen ook des winters neevens de Koetsier, van Rogge 4 Veem en van alle andere Kooren 5 Veem daags waarvoor sij krijgen tien stuijvers daags. De Reeker, de Grefte en Hutten Fries doen geene Diensten als 2 daagen Hooijen.
Alle de verdere Diensten sijn onbepaald.

Tot zover het reglement. Het spreek^t voor zichzelf en het maakt ons vrij duidelijk, dat de Hof te Boekelo in feite een groot boerenbedrijf was. Men zou de organisatie kunnen vergelijken met die van een grote boerderij met haar wönners.

Een opvallend verschijnsel is, dat er bij de Hof te Boekelo geen woord ge-rept wordt over de horigheid. De bewoners van de bij de havezathe behorende erven zijn pachters, geen horigen. Waarschijnlijk kan dit verklaard

worden uit het feit, dat we hier te doen hebben met een pas in de vijftiende eeuw gestichte havezathe, ontwikkeld uit een normale boerderij. Om deze havezathe ook in economisch opzicht recht van leven te verschaffen, heeft men in de loop der tijd in de omgeving bestaande boerderijen verworven en nieuwe boerderijen gesticht. Men kan de Hof te Boekelo derhalve in genen dele vergelijken met de middeleeuwse hoven. Het zou evenwel interessant zijn om te onderzoeken in hoeverre

de ontwikkeling van de Hof te Boekelo parallel loopt aan de ontwikkeling van de in de middeleeuwen ontstane hoven.

Het reglement geeft een vrij compleet overzicht van alle werkzaamheden, zoals die op het eind van de achttiende eeuw in de Twentse agrarische bedrijven voorkwamen.

Tot slot van dit signalement van het pachtboek wil ik nog graag één greep doen uit de vijftiengerekeningen-courant betreffende de pachtbetalingen. Ik heb hiervoor uitgekozen de op folio 12 voorkomende rekening van het erve Teesink in Boekelo, een leen van het klooster Vreden.

Teesink

Geeft jaarlijx Pacht tweehondert en Vijf Guldens

Toepagt Een Varken van Eenhondert pond ses hoenders en Paaseijeren

Teessink		Credit	
Geeft Pacht van Martinij 1787 tot Martinij 1788	f 205-...-	1789 (doorgehaald, eerst 1788?)	
		Den 8 Majj betaald	f 150-...-
		Den 23 August betaald	45-5..
		van de 65 overponde vant	
		varken à 3 st comt hem	9-15..
		te goed	<hr/>
Op de andere zijde betaald martinij 1788 voldaan	f 205-...-		f 205-...-
Geeft Pacht van Martinij 1788 tot Martinij 1789	f 205-...-	1789	
T varken van 100 pond accordiert à 3 st berdaagt	15-...-	2 voer torf geleevert à 20 st	f 4-...-
	<hr/>	1790 van 8 Febr. in geld betaald	116-...-
	f 220-...-	Den 27 Junij betaald	90-...-
		Den 16 octobr betaald	10-...-
Op de andere zijde betaald Martinij 1789 voldaan			<hr/>
			f 220-...-
Geeft Pacht van Martinij 1789 tot martinij 1790	f 205-...-	1790	
+ varken van 100 pond		Den 4 Decber betaald	f 110-...-
à 2 st. 12 p.	13-15..		
	<hr/>	1791	
	f 218-15-..	den 14 August betaald	108-15-..
Op de andere zijde betaald martinij 1790 voldaan	f 218-15-..		<hr/>
			f 218-15-..
Geeft Pacht van Martinij 1790 tot Martinij 1791	f 205-...-	1792	
T varken van 100 pond		den 22 Januarij betaalt	f 112- ...-
à 2 st 2 p	f 13-15-..	den 26 August betaalt	106-15-..
	<hr/>		<hr/>
	f 218-15-..		f 218-15-..
Op de andere zijde betaald Martinij 1791 voldaan	f 218-15-..		
Een jaar Pagt verscheenen op Martinij 1792 is	f 205-15-..	1793 den 18 April is tegenstaande	
Een verken 100 pond		somma van Twehondert agtien	
à 2 $\frac{3}{4}$ st	13-15-..	guldens viefteen stuij betaalt	
	<hr/>	dus op de Hoenders en Eijers nae	
	f 218-15-..	Effen tot Martienij 1792	f 218-15-..

Tot zover dit overzicht van het Boekelose pachtboek.

J. J. H. Meijer

Nogmaals domeingoederen in Twente

De Heer J. Overbeeke gaf in het vorige nummer van 't Inschrien op bladz. 20 en 21 een overzicht van Twentse Domeingoederen die in de jaren 1828 en 1829 door de bewoners zijn gekocht.

Hij merkt daarbij op dat de lijst geen compleet overzicht geeft van de domaniale erven in Twente, omdat andere boerderijen al eerder verkocht waren.

Echter blijktens akte van publieke verkoop dd. 3 en 4 juni 1839 (overgeschreven ten Kantore van Hypotheken en het Kadaster te Almelo dd 27 aug. 1839 in deel 3 nummer 85) werden door Mr. Jacobus van Riemsdijk, Notaris te Almelo, ten huize van Benjamin ten Bruggencate Thz., tapper te Almelo, na gedane bekendmakingen en overeenkomstig de Wet van 27 dec. 1822, het K.B. van 16 oct. 1824 no 90 en Zijner Majesteits Rescript van 18 juni 1837 no 74, ten verzoeken van het Bestuur der Domeinen van het Koninkrijk der Nederlanden, uitgeoefend worden de door het Amortisatie Syndicaat te Amsterdam, de volgende erven verkocht:

1. Erve Koebrugge te Zeldam	Gemeente Ambt Delden voor f	5200
2. Erve Volkerink te Zeldam	Gemeente Ambt Delden voor f	4800
3. Erve Mentink te Zeldam	Gemeente Ambt Delden voor f	5800
4. Erve Mensink	Gemeente Markelo voor f	2800
5. Erve Everdink of Eeftink	Gemeente Haaksbergen voor f	3900
6. Erve Reurink (2e gedeelte)	Gemeente Haaksbergen voor f	3050
7. Erve Mors of Cate	Gemeente Haaksbergen voor f	1650
8. Erve Leferink (2e gedeelte)	Gemeente Haaksbergen voor f	5900
9. Erve Harink	Gemeente Haaksbergen voor f	6000
10. Erve Asman of Assink	Gemeente Denekamp voor f	4750
11. Erve Kuiper (Busschers)	Gemeente Denekamp voor f	1000
12. Erve Steggink	Gemeente Denekamp voor f	2850
13. Erve Beernink	Gemeente Denekamp voor f	7800
14. Erve Entelaar te Ypelo	Gemeente Wierden voor f	5000
15. Erve Scholte	Gemeente Tubbergen voor f	4000
16. Erve Nijhuis te Volthe	Gemeente Weerselo voor f	8100
17. Hooiland de Bleekmaat	Gemeente Weerselo voor f	850
18. Erve Stegeman	Gemeente Weerselo voor f	4350
19. Erve Heghuis	Gemeente Losser voor f	5300
20. Erve Scholte Grevinkhof verkocht in 7 percelen	Gemeenten Losser en Oldenzaal voor f	19525
21. Erve Duivendaal	Gemeente Losser voor f	2550
22. Erve Rikkert	Gemeente Losser voor f	5000
23. Erve Hulsbeke	Gemeente Losser voor f	4900
24. Erve Meijerink	Gemeente Losser voor f	7100
25. Erve Leutink	Gemeente Lonneker voor f	6900

Blijkens akte van publieke verkoop dd. 16 juli 1840 (overgeschreven ten Kantore van Hypotheken en het Kadaster te Almelo in deel 7 nummer 78) werden door Mr. Willem Steven van der Gronden, Notaris te Zwolle, nog de volgende Domeinerven verkocht:

1. Erve Scholte in 't Hof	Gemeente Markelo	voor f 6800
2. Erve Schilt	Gemeente Hengelo	voor f 2300
3. Erve Bonke	Gemeente Denekamp	voor f 7900
4. Erve Kalter	Gemeente Weerselo	voor f 2800
5. Erve Klein Holthuis	Gemeente Weerselo	voor f 2850
6. Erve Klein Roort	Gemeente Weerselo	voor f 1925
7. Erve Luttkhuis	Gemeente Losser	voor f 4000
8. Erve Bekke of Bekkinghof	Gemeente Lonneker	voor f 2550
9. Erve Hemmer	Gemeente Lonneker	voor f 3500

Tenslotte werden blijkens akte van publieke verkoop dd. 18 oktober 1841 (overgeschreven ten Kantore van Hypotheken en het Kadaster te Almelo in deel 13 nummer 53) door Mr. Willem Steven van der Gronden, Notaris te Zwolle, de volgende Domeinerven verkocht:

1. Erve Wolberink	Gemeente Markelo	voor f 3200
2. Erve Egberink (Droste)	Gemeente Tubbergen	voor f 2450
3. Erve Odink	Gemeente Weerselo	voor f 5000

Met deze lijst van de laatst verkochte Domeinerven in Twente is enige aanvulling gegeven op de lijst van de Heer Overbeeke, maar daarmee hebben wij nog geen volledig overzicht van de Domeinerven in Twente, omdat zoals gemeld reeds vele Domeinerven in de jaren voor 1828 verkocht zijn.

H. Woolderink

'Marokko' in het Rijksmuseum Twente te Enschede

Tot en met 3 september a.s. is in het bovengenoemd museum een tentoonstelling te zien onder de naam 'Marokko' met als motto 'Ambacht en handel in een Arabische wereld'.

De nadruk valt geheel en al op het in dat land misschien wel tanende maar toch nog springlevende handwerk, het aloude ambacht. Er wordt ons een wereld anno 1972 vertoond, zoals wij die in Nederland (en voor 't Inschrien houden we ons maar bij Oost-Nederland) hebben zien verdwijnen in de eerste tientallen jaren na 1900. Echte oude werkplaatsen zijn bij ons vrijwel niet meer te vinden en zeker niet meer in gebruik, die van een enkele folklorist daargelaten. De laatst levende vertegenwoordigers zijn de 70 jaren al ruim gepasseerd maar nóg is niet alles geheel uit de herinnering verdwenen, ook niet bij jongere generaties, zodat er voor liefhebbers-speurders nog veel te achterhalen is. Dit alles maakt het bekijken van de tentoonstelling 'Marokko' des te belangwekkender.

Merkwaardig is, dat, terwijl de stijl der vervaardigde produkten geheel verschillend is van de onze, er in ambachtelijk opzicht enkele interessante vergelijkingspunten zijn. Verschillen genoeg: de leerbewerking in al haar uitingen, het houtdraaien, de edelmetaalbewerking, het vervaardigen van kalotjes, tapijten, mozaiektegels, weef- en haarkammen, om enkele te noemen, het is alles anders dan bij ons of ons zelfs geheel onbekend. En het werk zittend op de grond verrichten zou zeker oudtijds hier niet erg bevorderlijk voor de gezondheid zijn geweest. Maar de schrijnwerker ge-

bruikt evenals onze oude timmerlieden zijn dissels, spanzaag, rijschaaf, blokken profielschaven; en hamers blijken al helemaal universeel te zijn. Ook bij de mandenvlechters zijn enkele punten van overeenkomst te zien, en wel met onze stro- en biezenvlechters. De laatste maker echter van vuursteen-geweren (!) zal ten onzent een 170 jaren geleden zijn laatste product hebben afgeleverd. In Marokko doet hij het kennelijk nú nog. Een in de betreffende vitrine liggend kogel-giettangetje is nagenoeg gelijk aan een exemplaar in de verzameling van de Oudheidkamer Twente. De smidse ziet er al heel primitief uit, maar hoe dan ook, een smid is bij ons een smid, of hij nu grof of fijn smeedwerk vervaardigt, zoals een hek of traliewerk; alleen zijn eigen aanleg en vaardigheid zal hierbij een rol spelen. De tentoonstelling laat ons beide als aparte ambachten zien.

De laatste twee 'Marokko'-zalen brengen ons in aanraking met de nog druk beoefende handweverij. In het kleine vertrek staat een wol-weefgetouw. Al dadelijk valt een groot verschil op met onze vroegere linnen-weefgetouwen. Deze laatste zijn zo hecht en sterk, zelfs lomp gebouwd, dat ze vrij in de weefkamer kunnen staan, zoals te zien is in het lósse hoes bij het Rijksmuseum Twente, waar het getouw vorig jaar geheel hersteld is en bedrijfsklaar gemaakt, zodat het thans weer een goed bestudeerbaar toestel is. Het Marokkaanse getouw maakt een rond-uit gammele indruk en is duidelijk bedoeld om in het betreffende vertrek vastgebouwd te worden. De materia-

De wolwever aan zijn getouw
(Foto Tropenmuseum, Amsterdam)

len waaruit het bestaat, zijn natuurlijk anders, maar de opzet van beide verschilt in beginsel niet. Het toestel is tamelijk breed (doekbreedte 144 cm.), de doek- en ketting- of scheerboom zijn dus lang, en bovendien dun en vierkant in doorsnee. Er zijn vier kammen, opgehangen aan zes koorden, die elk over een kleine, sierlijke, aan een balk hangende katrol lopen. Het riet hangt aan twee koorden. Geheel anders dus dan bij onze oude getouwen, waarbij alles is gevat in stevig houtwerk en de kammen aan leren riemen hangen, die over een houten rol lopen. Het weefspoeltje, een echte

'smietspoel', heeft ronde platte uiteinden, als de snavel van een eend. Het lange riet, waarvan ook twee voorbeelden zijn bevestigd tegen de achterwand van de vitrine in de laatste zaal, zou zó uit een Twents getouw kunnen zijn gehaald.

Tenslotte belanden we bij een brokaatweverij. Hier een enorm getouw, in beginsel gelijk van opzet aan de eerder genoemde, maar verder houdt geen enkele vergelijking stand. Er zijn twee kettingbomen, voor twee verschillende kleuren garens. Deze passeren eerst vele tientallen hevels, bediend door een weversknechtje, en vervolgens tien kammen, met de voeten bediend door de wever zelf. Beiden (soms zijn er twee knechten) moeten precies op elkaar ingespeeld zijn, wil het buitengewoon ingewikkelde en fraaie patroon foutloos tevoorschijn komen. Het eindprodukt, het kostbare brokaat, beneemt ons elke zucht en grond tot chauvinisme. Zulk handwerk is beslist het einde.

H. Hagens

Bodemvondsten

Gem. Tubbergen. Dank zij een melding van de heer W. F. Anderson werden twee Standvoetbekers bekend bij de heer J. Beerling te Oldenzaal. Deze bekera waren omstreeks 1957 gevonden in een zandgroeve bij Vasse. Het is niet achterhaalbaar of de ongetwijfeld uit graven afkomstige bekera als geassocieerde vondst moeten worden aangemerkt.

Het eerste exemplaar, zonder voetje, is een zgn. zigzagbeker, waarbij de versiering afwisselend bestaat uit twee rijen scheve spatelindrukken in visgraatmotief (vier maal) en een zigzag band (drie maal). Hoogte: 18 cm.

De tweede beker behoort tot het type 1e en bezit nauwelijks een voetje. De versiering bestaat uit zes rijen scheve spatelindrukken in één richting, alsmede spatelindrukjes op de rand. Hoogte: 12 cm.

De beide slanke bekera tonen de versiering (met restjes witte specie, waarschijnlijk gips van de restauraties) tot op de buikknik. Het aardewerk is roodachtig bruin en is met enig fijn steengruis verschaald. De bekera werden geschonken aan de Oudheidkamer Twente.

Niet alleen door deze vondst, maar ook door meerdere (scherven van) visgraatbekera elders uit Twente, wordt de alleenverteenwoordiging van de Standvoetbekercultuur door 1a bekera voor dit gebied achterhaald. Litt.: J. D. van der Waals en W. Glasbergen 1955, *Beaker types and their distribution in the Netherlands*, *Palaeohistoria* 4, zie pag. 14.

R.O.B., Amersfoort/Rijksmuseum Twenthe, Enschede (A. D. Verlinde).

Gem. Denekamp. Enige jaren geleden werd bij landbouwer Muntel te Lattrop door een van zijn varkens een vroeg-middeleeuws kogelpotje met verticale ribbels opgewoeld. Onlangs werd bij de bouw van een schuur ter plaatse deze vondst aangevuld met een groot fragment van een op de draaischijf vervaardigd, Karolingisch kommetje met uitstaande rand van geel aardewerk. De verse breuken doen vermoeden, dat het kommetje gaaf aanwezig is geweest. Bedoelde potjes zullen tot één of verschillende graven hebben behoord, hoewel hiervoor ondanks plaatselijk schaven geen aanwijzingen zijn gevonden.

Direct westelijk van het erve was circa 10 jaar geleden een oppervlakkige ontgraving uitgevoerd, waarbij vele scherven waren gevonden,

maar niet bewaard. Op dit terrein werden nu nog verweerde, vroeg-middeleeuws kogelpotscherven aangetroffen, alsmede enige scherfjes laat-Siegburg en blauwgrijs aardewerk. Afgezien van de laatstgenoemde scherfjes kunnen de vondsten de laatste resten vertegenwoordigen van een vroeg-Karolingische nederzetting met grafveldje.

R.O.B., Amersfoort/Rijksmuseum Twenthe, Enschede (A. D. Verlinde).

Gem. Den Ham. Via de heer A. Goutbeek uit Dalfsen werd de vondst van de heer A. G. Kleinjan uit Den Ham bekend. Op een akker bij Den Ham-west, gelegen langs de Linderbeek, vond hij scherven uit de vroege en late Middeleeuwen. De eerste groep bestaat uit fragmenten van enige kommen en kogelpotten met weinig ontwikkelde rand. De tweede groep bestaat uit kogelpotfragmenten met ontwikkelde rand en 1 hard gebakken wandserf met metalige glans en versierd met ronde stempeelindrücken; verder werden aangetroffen scherven van Pingsdorf, Siegburg en 1 maal blauwgrijs aardewerk.

R.O.B., Amersfoort/Rijksmuseum Twenthe, Enschede (A. D. Verlinde).

Gem. Hardenberg. Onlangs vond de heer A. G. Kleinjan dicht langs de Vecht bij Duffelen een groep mesolithische vuursteen, waarbij een kernkrabbertje en een microlithisch spitsje genoemd kunnen worden.

R.O.B., Amersfoort/Rijksmuseum Twenthe, Enschede (A. D. Verlinde).

Gem. Vriezenveen. Dank zij de melding van de heer G. J. Eshuis werd de vondst van een 'Flint Flachbeil' bekend. Deze was omstreeks 1950 gevonden door wijlen de heer J. Niphuis in het Broek op een akkertje naast de Hollander Graven. De bijl van mokka bruine vuursteen bezit een zwak klokvormige omtrek en een iets gewelfde, scherpe, ongebruikte snede. Van de nek ontbreekt circa ½ cm. De maten van de bijl bedragen ca. 100 x 47 x 21 mm.

R.O.B., Amersfoort/Rijksmuseum Twenthe, Enschede (A. D. Verlinde).

Gem. Wierden. De heer G. J. Eshuis vond onlangs bij de rondweg in aanleg rondom Wierden enige prehistorische scherfjes, alsmede scherven van laat-middeleeuws kogelpotten, Pingsdorf en Siegburg aardewerk. Pingsdorf aardewerk is tot op heden uit Twente slechts schaars bekend geworden.

R.O.B., Amersfoort/Rijksmuseum Twenthe, Enschede (A. D. Verlinde).

Agenda

TWENTSE WERKGEMEENSCHAP VOOR ARCHEOLOGIE EN HISTORIE

Secr.: P. Hamer, Mercuriusstraat 110
Hengelo (O) - tel. (05400) 1 17 93

Excursies-programma voor 1972 (wijzigingen voorbehouden)

- 12 aug. : Duitsland; kastelen, kloosters en watermolens in wijde omgeving van Bersenbrück.
- 9 sept.: Duitsland; op zoek naar kastelen in het gebied ten oosten en zuidoosten van Münster.
- 7 okt. : Veluwetocht: tussen Apeldoorn en Dieren (ruïne Nijenbeek te Voorst, misschien werkende papiermolen te Loenen, oliemolen te Eerbeek, zo mogelijk nog een bezoek aan Doesburg).

STICHTING HISTORISCHE SOCIËTEIT ENSCHEDÉ-LONNEKER

Osnabrückstraat 2, Enschede

Voor de zomer 1972 zijn de volgende data vastgelegd: Excursies: zaterdag 26 augustus: Ootmarsum, Mander.

Sociëteitsavonden en vergaderingen op vrijdagavond: 22 sept. 1972, 27 okt., 24 nov., 22 dec., 5 januari 1973, 2 febr., 2 maart, 6 april, 4 mei.

Suggesties en voorstellen betreffende de agenda worden gaarne ingewacht bij het bestuur. Nadere aankondigingen volgen.

giro 22.06.564, peningmeester S.H.S.E.L.
B. W. ter Kuilestraat 231, Enschede.

Bijeenkomst: Huize Hölterhof, Enschede.

MUSEUM PALTHEHUIS, MARKTSTRAAT 13, OLDENZAAL

Van 9 juli t/m 27 augustus is te bezichtigen de tentoonstelling Beeldverhaal van Oldenzaal. Het museum is geopend van dinsdag t.e.m. vrijdag van 10-12, 14-17 uur, op zaterdag en zondag van 14-17 uur.

Rectificatie

De in het vorige nummer aangekondigde tentoonstelling van heidens lawaai tot carillon, in het Palthemuseum was reeds gehouden in 1971.

Hiervoor onze excuses. Red.

STICHTING HEEMKUNDE VOOR OOTMARSUM EN OMSTREKEN, STOBBENKAMP 13, OOTMARSUM:

Museum en Los Hoes zijn geopend van maandag t.e.m. vrijdag van 8-12 en 13.30-17.30 uur.

TWENTS-GELDERS TEXTIELMUSEUM, ESPOORTSTRAAT 182, ENSCHEDÉ:

Het museum is geopend van dinsdag t.e.m. zaterdag van 10-12 en 14-17 uur, op zondag van 14-17 uur.

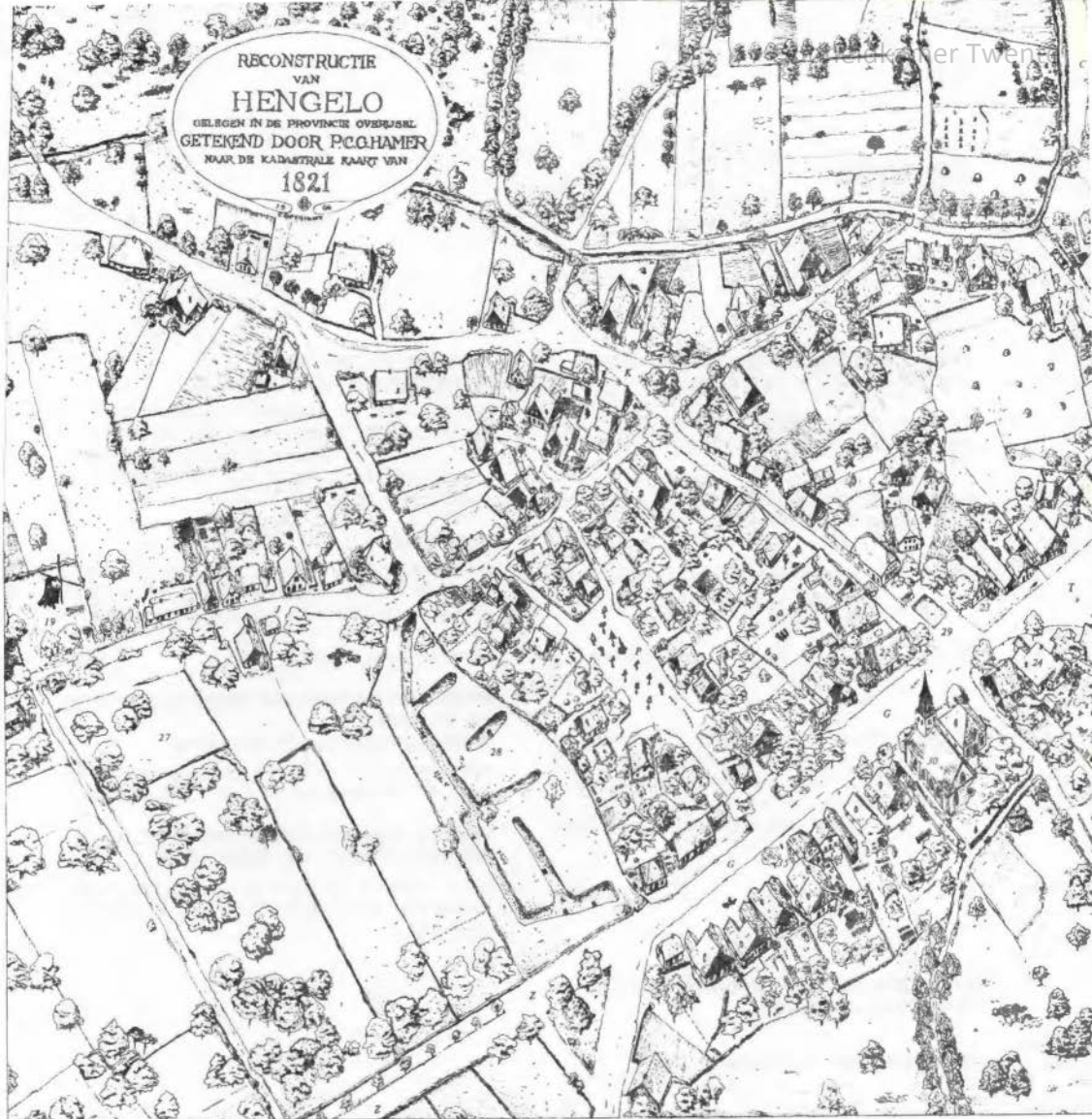
Hengelo in 1821

De op de volgende twee pagina's afgebeelde kaart is verkrijgbaar bij Boekhandel v/h E. Broekhuis en Zn. N.V., Enschedesestraat 19, Hengelo en Verkeersbureau VVV, Enschedesestraat 45, Hengelo.

De prijs bedraagt f 7,50. Red.

RECONSTRUCTIE
VAN
HENGLO
GELIEN IN DE PROVINCIE OVERIJSSEL
GETEKEND DOOR P.C.G.HAMER
NAAR DE KADASTRALE KAART VAN
1821

er Twente

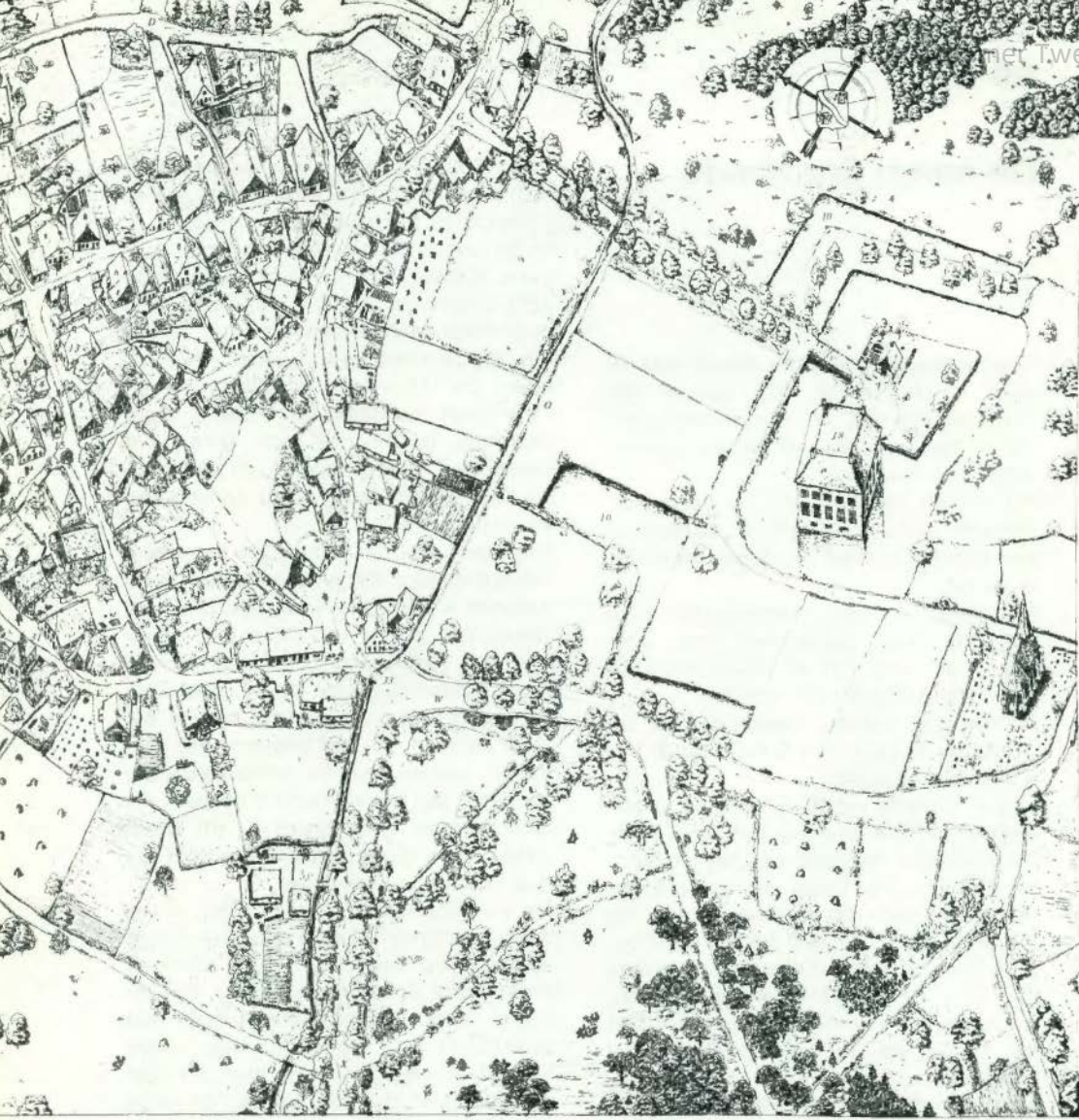
Graag wil ik bij deze kaart een korte verklaring geven. Wie de kadastrale kaart van Hengelo uit 1821 onder ogen krijgt, zal daarop een groot aantal tekens zien waarvan de toemalige bebouwing duidelijk is aangegeven.

Dit was voor mij aanleiding om na te gaan wat er nog op tekeningen en foto's bekend was van deze panden. Een groot deel der panden was tot het eind van de vorige eeuw nog aanwezig en kwam op tal van afbeeldingen voor. Hierdoor was ik in staat van het geheel een reconstructie te maken, dat een beeld geeft van het dorp in vogelvlucht. Uitgaande van de gegevens heb ik een keuze moeten maken, vanuit welke richting ik dit Hengelo zou moeten zien. Van een deel der bebouwing is niets meer bekend, dit vindt vooral zijn oorsprong in de veranderingen die er na 1850 plaats vonden. Hengelo in 1821 kende nog geen industrie op grote schaal en er was nog geen spoorbaan. Het was nog maar sinds kort (1802) een zelfstandige gemeente. Het aantal inwoners bleef betrekkelijk laag, in de periode van 1811 - 1820 was dit met drie terug gelopen, nl. van 2847 naar 2844.

Men mag daarbij wel aannemen dat de bebouwing ook weinig verandering onderging. Nieuwbouw zal slechts zelden voorgekomen zijn. Van slechts enkele panden is het bouwjaar bekend, daaruit blijkt dat deze in 1821 al vaak meer dan een eeuw oud zijn. Hoe oud de woonplaats zelf is weet men niet, een eerste vermelding zien we in de 15e eeuw. De bevolking van Hengelo in 1821 was geen horige meer van het eens zo landbouw verschafte en sober inkomen, en er werd slechts een bescheiden huisindustrie bedreven.

In 1821 had Hengelo nog maar sinds kort een verharde hoofdweg gekregen, en dit zou het begin van een ontlasting der straat worden. Wie inwendig dit op Hengelo zou hebben, kan men toen nog niet vermoeden.

A	Woolderbeek	N	Eerste Dwarstraat	1	De z.g. Koks-bleeken.
B	Beekstraat	O	Orienerbeek	2	De z.g. ter Horsten-bleeken.
C	Derde Dwarstraat	P	Telgen	3	Het „Oude Berend ter Horstenhuis“. Voor dat de Doopgezinde kerk (1792) werd gebouwd, werden in dit huis godsdienstige samenkomsten gehouden. Het huis werd het laatst bewoond door Frederika ter Horst.
D	De Marsch	R	Telgenstraat	4	Pand aan de Willemstraat. Vroeger was hier de damstoverij van van Cans gevestigd, thans draadfabriek van Bwegers. Het pand daarent vermoedelijk uit de eerste helft van de 17e eeuw.
E	De Marschstraat	S	Frans padje	5	Lagament „De Swaete“, vanaf 1802 werden hier de raadvergaderingen gehouden, later kreeg de gemeente de beschikking over een eigen gebouw (zie no. 12).
F	Pastoriestraat	T	Markt	6	Het voormalige café „'t Nieuwje“, vermoedelijk eind 17e of begin 18e eeuw gebouwd.
G	Langestraat	U	Wemgaren	7	Pand aan de Pastoriestraat, dat het laatste bewoond werd door de fam. Stoevenbeld; het daerzede vermoedelijk uit de 18e eeuw; het pand werd in juni 1968 afgebroken.
H	De weg naar Delden	V	Marktstraat	8	De vroegere woning van dokter Marcus Pool, die omstreeks 1720 in Hengelo kwam, en daarmee de eerste dokter in deze plaats werd. Het was ook één der eerste foodes families die zich in Hengelo vestigde. Dit pand bestaat nog steeds als Pastoriestraat 43.
I	't Kattenhoek	W	De weg naar Borne	9	Het z.g. pand Thomasson, Gedeelte II in de achterbouw opgevolgd met stenen die afkomstig zijn van Huis Hengelo (zie no. 18). Het pand daarent vermoedelijk uit de 17e eeuw, het deel van de achterbouw begin 18e eeuw.
J	Molnstraat	X	De weg naar Oldenswal		
K	Brink	Y	Benkeimerstraat		
L	Brinkstraat	Z	De weg naar Enschede		
M	Tweede Dwarstraat				

0 Deel der buitengrachten van het Huis Hengelo.

1 De Ned. Hervormde Pastorie.

2 Het eerste gemeentehuis van Hengelo. Een gebouwte van plm. 5 bij 5 meter, inhoudende een vergaderlokaal, arrestantlokaal, toilet en een turfhoek.

3 De dorpsschool. Hengelo had reeds vanaf 1698 een eigen school.

4 Woonhuis, gebouwd in 1740. Het was het laatst eigendom van Eulderink (Wil'n mans). Het werd omstreeks 1927 gesloopt.

5 Woonhuis waarvan het achtergevelde dienst heeft gedaan als synagoge in Hengelo. Pas in 1838 kreeg de joodse gemeente een eigen synagoge aan de voormalige Marktstraat.

6 Het pand Langestraat 35, beter bekend als het pand „Lambooy". Het is gedeeltelijk gebouwd op grafsterken, die vermoedelijk afkomstig zijn uit de slotkapel (zie no. 34). Dit pand heeft vroeger dienst gedaan als herberg.

7 Bouwhuis van het Huis Hengelo. Deze bleef met een deel der grachten tot 1916 behouden. In dat jaar werd het terrein door de Heemaf aangekocht en het huis gesloopt.

8 Huis te Hengelo. Het wordt onder deze naam in 1457 voor het eerst genoemd. Het oorspronkelijke huis werd in 1596 verwoest, daarna werd het pas in 1615 weer opgehouwd en verfraaid. Vermoedelijk is het Huis in het eerste kwart der 18e eeuw verbouwd tot dit rijksoeckige bouwwerk. Stroomde bij deze verbouwing vijf kwamen zijn toen waarschijnlijk verwerkt aan de panden no. 9 en 32.

Op 19 juli 1830 werd het Huis met de gronden verkocht, waarna het Huis (dat reeds erg vervallen was) werd gesloopt.

19 De molen aan de Molenstraat. Deze molen waande op 4 december 1724 om, doch werd weer opgebouwd en bleef er tot 1860 staan. Daarna heeft deze molen nog tot 1923 in Weerslo gestaan.

20 Huis aan de Molenstraat. Het laatste was hier een smederij in gezetigd van J. Arends (Smidshuis 'n). Het huis dateerde vermoedelijk uit de 18e eeuw, het werd gesloopt in 1911.

21 Het huis waarin op 28 augustus 1701 Woiter ten Cate werd geboren. Hij werd later één der grondleggers van de Iffenglose industrie.

22 De singsterij van Subernas ten Winkel. Hij was in 1788 te Tubbergen geboren en oefende in de eerste helft van de vorige eeuw hier zijn bedrijf uit; hij werd later door zijn zoon Stephanus opgevolgd.

23 Hotel „De Zon". Hier vond op 10 juli 1832 de historische ontmoeting plaats van Willem de Clercq en Thomas Ainsworth, die het begin vormde voor de Twentse textielindustrie.

24 Lopenant „Smopop"; deze had in die dagen een eigen bierbrouwerij.

25 De tuin van de fam. Walkate, die in het begin der jaren zestig van de vorige eeuw door de gemeente werd aangekocht voor de bouw van het Gemeentehuis.

26 Woonhuis met „kloppenhuiz" aanbouw. Bij de sloop van dit pand in 1957 bleek dat het huis uit 1669 dateerde.

27 De Soldatenkamp of Schutterskamp, waar vanaf oktober 1815 de schutterij zijn oefeningen hield.

28 De Veldbleek.

29 Brandgracht.

30 De Lambertuskerk. Deze werd gebouwd in 1795, en gewijd door kapelan Laurentius Gelink in 1796. Deze kerk werd in 1889 gesloopt; daarna werd in maart 1889 de eerste steen gelegd voor de tegenwoordige Lambertuskerk. Deze kerk werd op 25 juli 1890 in gebruik genomen.

31 De Doopsgezinde kerk, gebouwd in 1792. Reeds had men steds 1709 een huis aan de Brinkstraat, en het te Horstenhuis (zie no. 3) tot vergaderplaats gehad.

32 Het z.g. pand „Snijders". Bij de sloop van dit pand in juni 1968, kwam een boog te voorschijn met het jaartal „1728 den 6 mars". Deze boog maakte deel uit van de oorspronkelijke voorgevel.

33 Thiemzbrug. Voor het eerst vermeld in 1567 als „de brugge te Hengelo".

34 Kapel van het Huis Hengelo. Deze kerk werd voor het eerst vermeld in het begin der 16e eeuw, deze was ook aan de H. Lambertus gewijd. In de eerste helft van de 17e eeuw werd de kerk aan de Hervormde gemeente toegewesen, deze heeft het gebouwd tot plan. 1816 in gebruik gehad. Daarna kreeg de gemeente de beschikking over een nieuw godshuis aan de Deildenerstraat en liet het bouwvallige kerkgebouw slopen.

35 Hotel „De Helve Maan".

De naam Enschede

Naar aanleiding van het artikel van de heer B. J. Hekket, 'De namen der Twentse marken' in 't Inschrien' april '72 zij het mij vergund enkele opmerkingen te maken.

Hij schrijft namelijk, dat de naam Enschede niets met 'grens' te maken kan hebben, omdat die grens toen niet bestond.

Hij geeft wel niet nadrukkelijk aan, wanneer 'toen' gedateerd moet worden, maar wel, dat de naam voor het eerst in 1119 gebruikt wordt.

Ik zou nu durven beweren, dat de grens ter hoogte van Enschede al bestaat vanaf ca. 800!

Vanuit Utrecht zendt Gregorius in het midden van de 8e eeuw Lebuinus naar de oostelijke grenzen van het Utrechtse diocees, de Yssel en het is algemeen bekend, dat Lebuinus over de Yssel in Deventer een eerste Christelijke kerk stichtte, die weliswaar weer in 772 verwoest is door de Saksen, maar na de overwinningen van Karel de Grote op de Saksen herbouwd werd. Van daaruit werd de christianisering in oostelijke richting voortgezet en $\pm$ 800 de tegenwoordige oostgrens bereikt, waarbij met name de naam van Marcellinus genoemd mag worden, een van de medewerkers van Lebuinus. Toen na de definitieve onderwerping van de Saksen door Karel de Grote $\pm$ 800 de christianisering van de Saksen 'groots' werd aangepakt met de stichting van onder andere de bisdommen Munster, Osabrück en Bremen, van waaruit de christianisering van de onderworpen Saksen krachtig (en zeker niet zonder geweld) werd aangepakt, was het lo-

gisch, dat Twente bleef behoren tot het bisdom Utrecht, van waaruit het uiteindelijk gechristianiseerd werd.

In de geschiedenis van Overijssel (uitgave Kluwer 1910) schrijft Post (blz. 106) dan ook: 'Beide gebieden, het noordelijk in Groningen en het zuidelijk, de Achterhoek, werden daarom later bij Munster gevoegd, terwijl Overijssel kerkelijk tot Utrecht bleef behoren. Is dit niet een teken dat Utrechtse missionarissen de christianisering na Lebuinus' dood voortzetten en voltooiden'.

Hiermee hoop ik te hebben bewezen, dat omstreeks 800 althans kerkelijk de grenzen bij Enschede hebben gelegen. Wereldlijk is het moeilijker te bewijzen, ter Kuile schrijft in het boven reeds aangehaalde boek 'De Geschiedenis van Overijssel' op blz. 69: 'Alle auteurs zijn het erover eens, dat in het laatste van de elfde eeuw de vorming van het wereldlijk gebied der bisschoppen is afgesloten; dit geldt zowel voor Neder- als Oversticht en dus ook voor Overijssel'.

De belangstellende lezer mag ik de daarop volgende bladzijden ter lezing aanbevelen, maar één ding komt er toch dacht ik wel naar voren, dat de grens tussen 2 bisdommen toen niet uitsluitend een kerkelijke was maar ook staatkundige consequenties had en dat zeker in 't midden van de elfde eeuw Twente met als hoofdstad Oldenzaal ook staatkundig onder 't bisdom Utrecht viel.

Uit de aard heb ik met dit stukje niet iets willen zeggen over de herkomst van de naam Enschede.

B. H. A. te Lintelo

Naschrift.

Bovenstaande reactie van de heer Te Lintelo zullen wij gaarne aan de heer Hekket voorleggen. Doordat hij met vakantie is, kan hij nu nog geen weerwoord geven. Op één opmerking wil-

Canonicken, Chanoinessen en Canonekesijen

De afzwering van Philips II in 1581 had de Staten van Overijssel, die van toen aan in diens rechten traden, eigenaar gemaakt van de talrijke domeingoederen. Toen Ridderschap en Steden in 1611 het besluit namen, de kloosters en andere geestelijke instellingen te seculariseren, betekende dit een enorme 'bezits'-vermeerdering. Uiteraard kon hiervan eerst na de Vrede van Munster in 1648 ten volle profijt worden getrokken. De inkomsten uit de goederen der vroegere kloosters werden op verschillende wijzen besteed en de goederen werden eveneens verschillend beheerd.

De bezittingen van de voormalige kloosters te Albergen en Sibculo waren samen ondergebracht in één rentambt, beheerd door een rentmeester. Hoewel in de loop der jaren steeds weer erven en landerijen verkocht werden, blijkt toch uit de Rekeningen van F. A. van Ittersum tot de Oosterhof, die in de jaren 1759-1784 rentmeester was ¹⁾, dat de inkomsten vol-

len wij gaarne van redactiezijde een opmerking plaatsen. De heer Te Linteloo stelt, dat Oldenzaal de hoofdstad van Twente zou zijn geweest. Het lijkt ons buiten twijfel, dat Oldenzaal zeker in geestelijk opzicht de voornaamste stad van Twente is geweest. In wereldlijk opzicht komt het ons voor, dat Goor misschien in de vroegste tijden aanspraak heeft kunnen maken op de titel hoofdstad van Twente. Zie hiervoor onder meer het in 1970 verschenen boekwerk 'Geschiedenis van Overijssel, pag. 70, tweede kolom.

Red.

doende waren om de schoolmeesters, kosters, predikanten en predikantsweduwen hun jaarlijkse tractementen te betalen, en dan nog over te houden ook.

Een dossier in het oud-archief van de Oudheidkamer Twente te Enschede²⁾ licht ons in over het gebruik van de gelden van de vroegere kloosters (we noemen alleen de Twentse) te Oldenzaal en Almelo, het Stift Weerselo en het Capittel te Oldenzaal, en wel over de jaren 1772-1780. Het dossier is een 19e-eeuws handschrift van iemand, die kennelijk een overzicht heeft willen samenstellen, of een studie maken, van de Overijsselse kloostergoederen en het gebruik ervan. De lijsten omvatten de periode 1772-1795 maar zijn niet verder ingevuld dan 1780. Er blijkt uit, dat naast het klooster te Weerselo, dat reeds in het begin der 16e eeuw was omgezet in een vrij wereldlijk adellijk jufferenstift, ook de kloosters Almelo en Oldenzaal en het Capittel te Oldenzaal stiften zijn geworden. Met dien verstande, dat er natuurlijk niet, zoals te Weerselo, van stiftshuizen e.d. sprake is. maar slechts, dat leden van de Overijsselse adel inkomsten, **canonekesijen** of **prebenden** genoemd, uit de goederen konden genieten. Overigens werd in 1755 bij resolutie van Ridderschap en Steden bepaald, dat ook 'een gepensioneerd Capitain soude kunnen werden genobeneceert met een Cannonekesij'. Elk jaar trad een nieuw adellijk driemanschap op als 'Commissie tot de Administratie des Ridderschaps Goederen'. Bij de toekenning van de prebenden hield een rekening met de vroegere status der v.m. kloosters: tot Weerselo en Almelo werden alleen vrouwen toegelaten, **chanoinessen** genoemd, tot de beide instellingen te Ol-

¹⁾ Archivalia Oudheidkamer Riessen, Rijssen.

²⁾ Archieven O.H.K., Enschede (zonder nummer)

denzaal alleen mannen, aangeduid als canonicken. Bovendien werd nog in de jaren-1770 besloten, weduwen van leden van de Ridderschap ieder f 300 jaarlijks uit te keren. Een totaalbedrag per jaar van f 551 werd uitbetaald aan de 'Heeren Gecommitteert tot de Rekening' en zo waren er nog enkele betalingen meer. Voor elk der stiften was een maximum aantal leden gesteld; zo lezen we: Capittel van Oldensael trekken, als se voltallig zijn vijftentwintig

9 ieder	300.-	2700.-
12	200.-	2400.-
4 120 nu	150	600.-
—	—	—
25		5700.-

in t Cooster van Oldensael trekken als se voltallig zijn seven

Een van 250 nu	300	300.-
Twee van 175 nu	200	400.-
Vier a 100 nu	150	600.-
—	—	—
		1300.-

Volgens resolutie van den 11 April 1738 Gerhard Bartold Sloet van Cannevelt een Paije van 150.-

in t Stift Weerselo trekken als se voltallig zijn, sestien

drie à 275.-		825.-
een à 250.-		250.-
vier à 200.-		800.-
vier à 150.- nu	175.-	700.-
vier à 100.- nu	150.-	600.-
—	—	—
sestien		3175.-

in t Clooster van Almelo trekken als se voltallig zijn, sestien

vijf à 210.- nu	250.-	1250.-
drie à 150.- nu	175.-	525.-
agt à 140.- nu	150.-	1200.-
—	—	—
sestien		2975.-

De lijsten van de leden geven we in een aparte bijlage weer.

Van Weerselo wordt nog een extra

mededeling gedaan over de prebenden van de drie oudste dames:

Weerselo

Eerst een abtdij van Benedictiner monniken. Naderhand een Priorij van de selve order van nonnen.

De Huijshoudende Prebende van de drie oudste Chanoinessen van Weerselo soude volgens de opgave van de Griffier Putman bestaan in dit volgende

18 mudde rogge
18 mudde gerste
9 mudde Boekweite
15 Pagt verkens
54 Gansen
54 schepels haver
De Bloed Tiende uijt eenige Goederen
De Thiende uijt Freerink
De Landhure van de volgende Lande- rijen
1 De Ravenkamp, 2 De Hoogekamp,
3 de Legenkamp, 4 de Sloote mate,
5 Het kleijne madeken, 6 de bleke Mate
15 schapen
18 1b boter
300 Eijeren
en eenige Renten in Gelde.

Van het klooster Almelo wordt zelfs een korte geschiedenis gegeven:

'Het Clooster van Almelo, een vrouwen Clooster in t jaer 1471 door Gooswijn Bisschop van Hieropolis ingewijd op de naem van St. Catharina, en volgde den derden regel van St. Franciscus, maer in t jaar 1665 den Heer van Almelo toegeëigend sijnde, is t selve afgebroken, en van de steenen een paerdestal en koetshuis getimmerd na bij t Huis te Almelo. Nadat de 28 toe nog over sijnde nonnen door d' Overijsselse Ridderschap met 12000 Guldens uit t Landschap versonden waren'.

Hierbij tekenen we aan, dat in 1471 niet het klooster werd gewijd, maar de kapel. Het klooster zelf was ontstaan

Gedenksteen. Huis Verwolde, Laren (Gld.)

tegen 1400. In 1407 werd het overgeplaatst naar de 'Olde Weme', door de pastoor van Almelo aan de zusters geschonken.³⁾ De Heer van Almelo had zich aan het secularisatiebesluit van 1611 nooit gestoord, hoeveel aandrang er ook op hem was uitgeoefend. Of het nu was uit godsdienstige verdraagzaamheid of om er op deze wijze blijk van te geven dat hij zich soeverein voelde in zijn Heerlijkheid Almelo...? In elk geval heeft hij het niet langer kunnen volhouden dan tot 1665. In 1795 was het met de adellijke rechten gedaan. Een van de eerste maatregelen, die de 'Representanten des Volks van Overijssel' namen, was de afschaffing van alle heerlijke rechten en privileges. De voormalige geestelijke goederen werden gewone domeingoederen. In 1810 werd een SPECIFIEKE LIJST DER DOMEINEN gepubliceerd⁴⁾, waarin als eerste een opsomming van BOUWHOEVEN EN LANDERIJEN, en verder een van TIENDEN, UITGANGEN &c. Deze geeft ons een goede indruk van de rijkdom der bovengenoemde instellingen. Zo vermeldt de eerste lijst: onder het Kapittel Oldenzaal 17 percelen, waarvan 11 erven; onder het klooster Oldenzaal 17 percelen, waar-

van 14 erven; onder het Stift Weerselo 61 percelen, waarvan 56 hele en 2 halve erven; onder het klooster Almelo 12 percelen, alle erven.

Toch is met 1795 de geschiedenis van het 'Stift' Almelo niet helemaal afgelopen. Nog in 1890 nl. stierf een Chanoinesse van Almelo (de laatste?). Een hardstenen gedenkplaat te harer nagedachtenis is aangebracht in haar geboortehuis, het Huis Verwolde bij Laren (Gld). Het opschrift luidt:

TER GEDACHTENIS AAN JONK-
VROUWE SOPHIA JULIANA
BARONESSE VAN DER BORCH TOT
VERWOLDE CHANOINESSE VAN
ALMELO, GEBOREN TE VERWOLDE
15 OCT. 1793, GESTORVEN ALDAAR
17 FEBR. 1890

Mogelijk is direct na haar geboorte een plaats in de rij der Almelse chanoinessen voor haar ingeruimd en is ze haar leven lang deze titel blijven voeren. De steen is in elk geval wel een laatste herinnering aan het stukje 'verleden' waarvan het bovenstaande een, uiteraard onvolledige, schets geeft. H. Hagens

³⁾ G. J. ter Kuile, De opkomst van Almelo en Omgeving; 2e dr. pag. 80.

⁴⁾ Archieven O.H.K., Enschede, T-D35

Lijste van betaling der Canonicken in t Capittel van Oldensael

Benoemden	Afgegaen	Quartieren	Canonicken in t Cap. v. Oldensael
1731	Ob. 31 Oct. 1779	Sloet/Haersolte/ Bedandes/Haersolte	Evert Jacob Sloet van t Warmelo
1733		Haersolte/Rhemen/ Ittersum/Kreinck	Robbert van Haersolte
1742	1776 18 Meij getr. met Haersolte van IJrst	Bentinck/du Tertre/ Bentinck/Haersolte	Volkier Rudolph Bentinck van Schoonheten
1746	14 Dec. 1775 getr. met Isselmuden tot Rollecate	Gansn. gt T/Mulert/ ...../Sloet	Derck Boldewijk Hidde Gansneb genaemt Tegnagel van Oldenhof
	1777 15 April getrouwt met Schimmelpenninck	Vos v. Steenw./Isselmuden/ Tuijl v. Seroosk./Essen	Joan Arent de Vos van Steenwick van Nijerwal
1752		Pallant/Haersolte/ Pallant/Haersolte	Adolph Warner van Pallant van Eerde
24 maart 1755	10 Maert 1779 ontfanger geworden	Isselmuden/Haersolte/ Essen/Dedem	Roelof Hendrick van Isselmuden van Paeslo
		Rechteren/Rechteren/ Limpurg/Isenburg	Frederick Reinhart Borchart Rudolph van Rechteren tot Rechteren
		Gansn. gt Tengn./Haersolte/ Hambroeck/Dedem	Allart Jan Gensneb gent. Tegnagel van Bonkenhave
		Dedem/Sloet/ Zuilen v. Nijv./Haersolte	Alexander van Dedem van Vosbergen
17 Nov. 1757	1778 20 Oct. getr. met de Raet	Coeverden/Raesfelt/ Lennip/Uterwick	Christoffer Daniel van Coeverden van den Doorn
	den 9 Jul. 1780 getr. met Schimmelpenninck v. der Oye	Rhemen/Sloet/ Broeckhuisen/Echten	Wilt Gerard Johan van Rhemen van Rhemenshuisen. 't laest
		Raesfelt/Haersolte/ Uterwijck/Rechteren	Derck Joachim Willem Jan van Raesfelt van Elsen
		Hemert/Gansn. gt Tengn./ Blanckvoort/Blanckvoort	Daniel Adolph van Hemert van Kritenberg
18 Oct. 1760		Mulert/Mulert/ Keppel/Mulert	Coenraet Jan Mulert van Backenhagen
		Voerst/Rechteren/ Raesfelt/Castel	Christoffel Casimir Adolph van Voerst van Bergenthem
		Voerst/Ittersum/ Raesfelt/Du Fachet	Christoffer Hendrick Gerrit van Voerst van Averbbergen
17 Sept. 1764		Coeverden/Raesfelt/ Coeverden/Uterwijck	Arent Daniel van Coeverden tot Wegdam
	t laeste jaer	Gansn. gt Tengn./Hambroeck/ Gansn. gt Tengn./Bentinck	Robbert Hendrik Gansneb genaemt Tegnagel tot Bonkenhave
		Haersolte/Capelle/ Dedem/Lijnden	Alexander Hendrick Adolph Carel van Haersolte tot Staverden
8 Oct. 1768 benoemt		Sloet/Dedem/ Echten/Rechteren	Coenraet Willem Sloet tot Twee Nijenhuisen

Lijste van betaling der Canonicken in t Capittel van Oldensael

Benoemden	Afgegaen	Quartieren	Canonicken in t Cap. v. Oldensael
		Frijdag/Dedem/ Sloet/Haersolte	Lucas Geerlich van Frijdag
2 apr. 1772		Voerst/Dedem/ Ittersum/Ysselmuden	Florus Eleonardus van Voerst tot den Borgel
	Obiit den 28 Sept. 1779	Coeverden/Echten/ Lennep/Dedem	Jan van Coeverden tot Rande
	Obiit den 11 Majj 1777	Sloet/Borre van Amerongen/ Haersolte/Schimmelpenninck	Jan Albert Sloet tot Warmelo
8 apr. 1774		Heeckeren/Rechteren/ Lintelo/Haersolte	Adolph Jacob Henrick Christiaen Carel van Heeckeren tot Overlaer
8 Sept. 1777		Dedem/Sloet/ Rechteren/Sloet	Antonij Boldewijn Gijsbert van Dedem tot de Hachmole
		Dedem/Vos v. Steenwick/ Isselmuden/Isselmuden	Willem Jan van Dedem van de Rollecate
23 Oct. 1780		Sloet/Rhemen/ Heckeren/Sloet	Robbert Evert Adolph Jacob Sloet tot Diepenbroeck
		Hoewel/Sloet/ Borre van Amerongen/Lintelo	Diderick van Hoevel tot Nijenhuis
		Pallant/Schimmelp. v. d. Oije/ Haersolte/Wijnbergen	Adolph Werner van Pallant tot Beerse
		Coeverden/Echten/ Lennip/Dedem	Daniel Ernst van Coeverden tot Rande

Lijste van de betalinge der Canonicken in t Clooster van Oldensael

Benoemden	Afgegaen	Quartieren	Canonicken
1746		Bentinck/Dedem/ ter Bruggen/Haersolte	Coenraet Willem Bentinck van Wittenstein
1749		Vos v. Steenw./Isselmuden/ Tuil v. Seroosk./Essen	Godert Willem de Vos van Steenwijk van Nijerwal
8 Oct. 1768		Rechteren/Voerst/ Castell/Ittersum	Frederick Hendrick van Rechteren tot Mennighshave
2 April 1772		Sloet/Dedem/ Echten/Rechteren	Antonij Sloet tot Twee-Nijenhuisen
		Coeverden/Raesfelt/ Coeverden/Uterwijk	Wolter Reind Hendrik Arnold van Coeverden tot Weghdam
8 April 1774	den 15 Aug. 1780 getrouwt met Voeth	Isselmuden/Haersolte/ Essen/Dedem	Johannes Anthonij Zwier van IJsselmuden van Paeslo 't laeste
23 Oct. 1780		Sloet/Rhemen/ Heckeren/Broeckhuisen	Robbert Evert Adolph Jacob Sloet tot Diepenbroek
		Hoewel/Sloet/ Borre van Amer./Lintelo	Diderick van Hoevel tot Nijenhuis
		Heeckeren/Rechteren/ Lintelo/Haersolte	Ad Johan Lodewijk Christiaen Gerhard van Heeckeren tot Overlaer

Lijste van betalinge in t Stift Weerselo

Benoemd den	Afgegaen	Quartieren	Chanoinessen in Weerselo
1709		Bellinckhave/...../ ...../.....	Swana Anna van Bellinckhave van Bellinckhof
1725		Bentinck/Welvelde/ Brackel/Ittersum	Henrietta Bentinck van Bevervoerde
1728		Pallant/Dedem/ Pallant/Echten	Anna Elisabeth van Pallant van Zuthem
	obiit den 21 Sept. 1776	Schaep/Heeckeren/ ...../Keppel	Jacoba Charlotta Theodora Schaep van Winsheim
1742		Hoevell/Sloet/ Borre v. Amer./Lintelo	Agnes Isabella van Hoevel van Nijenhuis
1749		Frijdag/Dedem/ Sloet/Haersolte	Agnes Willemina Frederica van Frijdag
1752		Voerst/Rechteren/ Raesfelt/Castell	Margareta Florentina van Voerst van Bergentheim
17 Nov. 1757		Blanckvoort/Haersolte/ Schimmelpenn./Dedem	Elisabeth Maria Blanckvoort van Benthuis
18 Oct. 1762		Raesfelt/Haersholte/ Uterwijck/Rechteren	Agnes Willemina Johanna Sophia van Raesfelt tot Elsen
		Coeverden/Raesfelt/ Lennep/Uterwijck	Jurriana Cunera Roderica van Coever- den van den Doorn
	29 Aug. 1779	Hemert/Bentinck/ Blanckvoort/Welvelde	Adolphina Philippina van Hemert
11 Sept. 1769	8 Jun. 1778 getrouwt met Spaen	Voerst/Haersolte/ Rechteren/Hemert	Sophia Philippina van Voerst tot Bergentheim junior
		Heiden/Riedesel/ Hompesch/.....	Willemina Charlotta Dorothea van Heiden Hompesch
8 Oct. 1768		Coeverden/Raesfelt/ Coeverden/Uterwijck	Jacoba Henrietta Wilhelmina van Coeverden tot Wegdam
		Bentinck/Du Tertre/ Bentinck/Haersolte	Maria Willemina Bentinck van Schoonheten
2 April 1772		Rechteren/Voerst/ Castell/Ittersum	Sara Philippina Charlotta van Rechteren tot Mennigeshave
14 Aug. 1777		Coeverden/Echten/ Coeverden/Dedem	Gerardina Woltera van Coeverden van Rande
27 Oct. 1778	Obiit den 27 April 1780	Sloet/Rhemen/ Heeckeren/Broeckhuisen	Geertruit Anna Judith Sloet tot Diepenbroeck
23 Oct. 1780		Rechteren/Blanckvoort/ Haersolte/Haersolte	Joahanna Louise van Rechteren tot Borchbeunigen

Lijste van de betalingen in t Clooster van Almelo

Benoemden	Afgegaen	Quartieren	Chanoinessen in t Clooster v. Almelo
1714	Ob. 17 Maert 1774	Haersolte/Haersolte/ Ittersum/Haersolte	Anna Elisabeth van Haersolte van Toutenburg
1728	23 Jul. 1780 ob.	Voerst/Rechteren/ Castel/Raesfelt Bentinck/Dedem/ Ter Bruggen/Haersolte	Elisabeth Charlotta van Voerst van Bergentheim Agnes Sophia Bentinck van Wittenstein
1749	11 Maij 1772 getrouwt met Knuth	Sloet/Echten/ Isselm./Gansneb gent. Tengn.	Margareta Adriana Sibilla Sloet van Lindenhorst
1752		Dedem/Haersolte/ Echten/Haersolte	Rutgera Sophia van Dedem van de Gelder
	gestorven na martinij 1776	Hoevel/Sloet/ Bor. v. Amer./Lintelo	Gerharda Elisabeth Anna Adriana van Hoevel van Nijenhuis
21 Maert 1755		Blanckvoort/Haersolte/ Schimmelpenn./Dedem	Antonia Conradina Wilhelmina Assuera van Blankvoort van Benthuijs
	obiit den 13 apri. 1777	Frijdag/Dedem/ Sloet/Haersolte	Johanna Gerarda van Frijdag
17 Nov. 1757	10 Dec. 1775 getrouwt met Vos van Steenwijk	Isselmuden/Haersolte/ Essen/Dedem	Coenradina Willemina van Isselmuden van Paeslo
18 Oct. 1760		Bentinck/Welvelde/ Braekel/Ittersum	Arnoldina Bentick van Bevervoerde
	getr. 23 Maert 1778	Voerst/Ittersum/ Raesfelt/Du Facht	Agatha van Voerst van Averbbergen
8 Oct. 1768		Voerst/Dedem/ Ittersum/Isselmuden Hemert/Bentinck/ Blanckvoort/Welvelde	Henrietta Theodora Charlotta van Voerst tot den Borgel Agnes Sophia Johanna van Hemert
		Rechteren/Castell/ Castell/Castell of Ranssow	Sophia Charlotta Wilhelmina van Rechteren tot Nordeuringen
2 April 1772		Heiden/Riedesel/ Hompesch/.....	Charlotta Constantia Sophia van Heiden Hompesch
8 April	obiit den 10 Nov. 1776	Coeverden/Echten/ Lennip/Dedem Sloet/Rhemen/ Heeckeren/Broeckhuijsen	Geertruit Aleida van Coeverden tot Rande Johanna Adriana Josina Florentina Sloet tot Diepenbroeck
1777 14 Aug.		Reede/Haersolte/ Renesse/Dedem Heeckeren/Rechteren/ Lijnden/Castell Heeckeren/Rechteren/ Castell/Haersolte	Johanna Petronella Clasina van Reede tot den Perkeler Florentina Henrietta van Heeckeren tot Enghuisen Elisabeth Reinera Johanna van Heeckeren tot Overlaer
23 Oct. 1780		Voerst/Rechteren/ Raesfelt/Castell Dedem/Vos v. Steenw./ Isselmuden/Isselmuden Coeverden/Raesfelt/ Lennep/Uterwijck	Eleonora van Voerst tot Bergentheim Geertruit Agnes van Dedem tot de Rollecate Geertruit van Coeverden tot den Doorn

Boek en Blad

Dagblad van het Oosten

26.6.1972 Burgemeester opent een museum in Diepenheim; 21.7.1972 R.O.B. graaft in Dene-kamps uitbreidingsplan; serie G. J. Eshuis 'Zwerftochten door de Vechtvallei: 3.6.1972 Op de Keizer in Engeland bleven oude akten be-waard, 17.6.1972 Spijker 't Veldtink eens buiten van de Blankvoorts, 1.7.1972 Hooien op de 'zudde' was hachelijke onderneming, 15.7.1972 'Honderd Ducatonsloot' was voor zijn tijd duur project.

Tubantia

13.6.1972 P.I.Z.-verpleegden zorgden voor va-kantieboerderij P.I.Z.-personeel (erve De Pin-gel bij Haaksbergen); 13, 20 en 23.6.1972 Waar stond deze boerderij? (n.a.v. oude afbeelding; boerderij Hermelink bij Losser); 21.6.1972 Ger-maanse nederzetting uit begin jaartelling ont-dekt (Denekamp); 28.6.1972 Panden Veenstraat niet voor sloop (betr. het oudste hoes, En-schede); 28.6.1972 Diepenheims Ambachtshuus-ken museum voor oude werktuigen; Serie B. J. Hekket 'Wat betekent..': 3.6: Wegstapel, 17.6: Thorbecke, 24.6: Leppink, 8.7: Ledeboer.

Twentsche Courant

23.6.1972 Hengelo bezit twee kerken die waard zijn behouden te blijven; 5.7.1972 Diepenhei-mers maakten eigen mini-museum; 5.7.1972 Zolder lag vol met oude documenten (Dene-kamp); 8.7.1972 Preventief toezicht op de in-standhouding van Tubbergse monumenten.